

1654

ЛБ 15
2212

МАЛА СРПСКА
ГРАМАТИКА

ЗА
СРПСКЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ
ПО
ДАНИЧИЋУ и МИКЛОШИЋУ

САСТАВИО
ЂОРЂЕ МАГАРАШЕВИЋ
ГИМНАЗ. ПРОФЕСОР.

СРПСКИ СЕМИНАР
УНИВЕРЗИТЕТ



ИЗДАЊЕ СРПСКЕ КЊИЖАРЕ
БРАЋЕ М. ПОПОВИЋА
У НОВОМ САДУ
1883.

Цена је 18 новч.

СРПСКА КЊИЖАРА БРАЋЕ М. ПОПОВИЋА
у Новоме Саду „код Светог Саве.“

Препоручујемо ове

 ШКОЛСКЕ КЊИГЕ И УЧИЛА

ИЗВОД ИЗ СРПСКЕ ГРАМАТИКЕ. Својим ученицима саставио Ј. Живановић. Друго издање . . —.30

ОПШТИ ЗЕМЉОПИС за српске народне школе у Угарској превео по Кутнер-Мајеру и допунио Ст. В. Поповић енарх. школски референт са 9 слика и мапом уз ово иде додатак: Наука о глобусу и мапама —.25

УПУТСТВО ЗА НАСТАВУ У РАЧУНУ у народној школи I. књига за први српских народних школа по Ернсту Хенчлу, израдио Аркадије Вуковић учитељ —.30

УПУТСТВО ЗА НАСТАВУ У РАЧУНУ у народној школи, II. књига за други разред српско-народних школа по Ернсту Хенчлу, израдио Аркадије Вуковић учитељ —.30

АПОСТОЛИ и ЕВАНЂЕЉА у празничне и недељне дане, преко целе године с преводом и са 5 слика од епископа Платона за школску и домаћу потребу текст по црквенј књизи верно поправљен, а превод на ново прерадили А. Сидић и Сава Петровић у великом формату осмине има 292 стране или 18 и по табака —.80
а тврдо увезано 1.—

ШТИЦА по најновијем методу 2.—

ЈЕДАН ПУТ ЈЕДАН таблице на тврдој артији —.02

ВЕЛИКА КАТАВАСИЈА од Георгија Петровића свештеника сомборског 1.—

МАЛА КАТАВАСИЈА од Димитрија Поповића свештеника сомборског —.25

На свима овим горе наведеним
школским књигама дајемо ко купи на више

 25% попушта. 



ug 40694023

1504

УНВ. БИБЛИОТЕКА
N. E. 222

М А Л А

СРПСКА ГРАМАТИКА.

ЗА

СРПСКЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ

ПО

ДАНИЧИЋУ и МИКЛОШИЋУ

САСТАВИО

ЂОРЂЕ МАГАРАШЕВИЋ

ГИМНАЗ. ПРОФЕСОР.



ИЗДАЊЕ СРПСКЕ КЊИЖАРЕ
БРАЋЕ М. ПОПОВИЋА

код Светог Саве

У НОВОМЕ САДУ

1883.

ПРЕДГОВОР.

Књижара Браће М. Поповића у Новом Саду понудила ме је да напишем малу српску граматику за наше школе.

Знајући да се у овом послу већ огледао Јован Павловић својом малом српском граматиком, што ју издаде књижара Браће Јовановића у Панчеву, одлучио сам се ипак, да се тога посла латим тим пре, што сам разгледао најпре исту граматику намењену нашим основним народним и вишим девојачким школама, па сам увидео да би се и та граматика могла јошт простије написати тако, да у њој што мање строгих дефиниција и примедба буде. Овоме поступку довело ме је искуство, што га стекох тим, да сам посла имао са оном децом, што из наших основних школа у гимназију долазе и доста потешко граматику својега језика разумевају, а то је све отуд, што је у њој више примедба и апстрактних дефиниција, него јасна примера у промени именској и глаголској. За то сам послуживши се граматикама Даничића, Новаковића, Живановића, Павловића и изводом Бошковићевим и многе ствари и примере у овој граматичи изменио и увео, а што сам увидео да остати може, оставио сам како је у граматичи Павловићевој.

У Новом Саду на Благовести 1883.

ЂОРЂЕ МАГАРАШЕВИЋ
професор.

ПРИСТУП.

Кад човек говори, опажамо ми у том његовом говору неке промене у гласу и облику, а наука, која ће нас поучити, зашто су те промене, зове се *граматика*.

Ако нас таква учи о променама у српском језику, то је онда она *српска граматика*.

Кад човек говори, може се само један *глас* изрећи; сложи ли он два или више гласова, то постаје *слог*, два или више слогова кад се сложе и изговоре, добијемо *реч* (може она и од једног слога бити: род, Бог...); више речи, кад се једна за другом изговоре, могу и другом да кажу, шта мислимо, те тим добијемо *реченицу*, и тако наука, која ће нас о свему том поучити, поделиће се у *четири дела*, а та су:

I. *наука о гласовима*, која нас учи, како и за што се поједини гласови у говору мењају;

II. *наука о постајању речи*, којом се учимо, како ћемо из два или више гласова створити једну реч;

III. *наука о облицима*, која ће нам показати, како се поједина реч својим обликом мењати може, и

IV. Наука о реченицама, која ће нас поучити, како ћемо ми моћи у једној, две или више речи изрећи оно, што мислимо.

НАУКА О ГЛАСОВИМА.

I. О СЛОВИМА.

1.

Кад хоћемо да говоримо пужни су нам гласови, да и други чују наш говор, а тај има у себи свега 30 гласова.

Желимо ли ми да не говоримо на глас што мислимо, него да то на хартији пером напишемо: онда нам је нужно да имамо исто онолико знакова, колико имамо гласова. Кад нам је нужно 30 гласова, биће нужно и 30 знакова, а ти се знакови зову: *слова*. Ми дакле имамо у српском језику свега 30 слова или писмена; ево их:

а, б, в, г, д, е, ж, з, и, ј, к, л, љ, м, н, њ, о, п, р, с, т, у, ф, х, ђ, ћ, ц, ч, ш, џ.

Осим ових има још једно слово и знак, који се до душе не изговара, али се видети може у речима, као што су: *грлоце*, *умрло* и т. д.

Иста та слова могу се написати и латинским знацима, отуда се каже, да се пише *латиницом*, јер овако, као што смо ми написали, написана су оним знацима, што их је св. Ћирило изумео, дакле: *ћириловским*, *ћирилицом*.

Латиницом се овако бележе :

a, b, v, g, d, e, ž, z, i, i, j, k, l, lj, m, n, nj o, p,
r, s, t, u, f, h, ć, dj (gj), c, č, š, dž.

Сва слова скупа кад се узму, чине *азбуку*, те по томе, како се она пише, може бити : *азбука* ћириловска и латинска.

2.

Нека се слова могу сама за себе изговорити и слог дати, а нека не, него морају узети у помоћ јошт једно друго, да се изговорити могу. Она слова, шио се сама изговорити могу без туђе помоћи, зову се *самогласна*, а друга, која морају уза се други глас имати, па да се изговоре, и тиме слог чине, зову се : *сугласна*, јер се сугласе са помоћним гласом.

Самогласна слова ово су : *a, e, u, o, y*.

Сугласна су сва друга, што смо их у азбуци набројали.

Примедба : Сугласно слово *p*, може каткад и само за себе да се изговори и слог чини, и то : кад је на почетку речи н. пр. *рвати се, рчак*, и т. д; кад стоји међу два сугласна ; н. пр. Србин, крв и т. д. и кад стоји за самогласним, којим се једна реч свршила, а тим *p* се опет друга почела ; н. пр. *по-рвати се, су-ржица* и т. д.

3.

Ако мислимо на то, како се и где на ком ме-

сту у устима изговарају поједина сугласна слова, то ћемо их поделити овако :

1. два зубна : *д, т*, (јер зуби ту помажу, да се изговоре).

2. пет уснених : *б, п, ф, в, м*, (јер усна ту помажу, да се изговоре).

3. три грлена : *г, к, х*, (јер грло ту помаже, да се изговоре).

4. девет непчаних : *ж, ш, њ, џ, љ, ј, њ, љ*, (јер је непце у помоћи)

5. три течна : *л, н, р*,

6. три пискава : *з, с, ц*.

Кад слушамо, како се изговарају сугласна слова, видећемо да су нека тврдог изговора, а нека меког, па ћемо их по том поделити на *тврда* и *мека*

Тврда су : *д,*

г,

ж,

џ,

њ,

з,

б,

мека су : *т,*

к, х,

ш,

ч,

ћ,

с, ц,

п.

4.

Једно слово кад дође пред друго, неће увек онако остати, какво је било, него ће се променути, јер се тешко изговара, кад би остало таково, какво је.

Правила су за те промене ево ова :

1. Ако је тврдо слово у једној речи пред меким, то ће се то тврдо претворити у меко, н. пр.: срп-ски (*б* у *п*), сла-*м*-ко (*д* у *т*), и-с-терати (*з* у *с*).

Примедба. По овоме правилу требало би да се *д* пред *с* претвори у *т*, н. пр. гратски, отслужити, братски. Али како су то гласови, који се у српском језику нерадо трпе, то се *неће д* пред *с* претворити у *т*.

2. Ако је меко слово у једној речи пред тврдим, то ће од тог меког бити тврдо; н. пр.: жени-*д*-ба (*т* у *д*) го-*з*-ба (*с* у *з*), сва-*д*-ба (*т* у *д*). то-*б*-џија (*п* у *б*).

3. Ако *з* буде пред *ђ*, *ђ*, *љ*, *њ*, онда се то *з* претвара у *ж*, да се лакше изговарати може; н. пр.: гро-*ж*-ђе (*з* у *ж*), ра-*ж*-љутити (*з* у *ж*), па-*ж*-ња (*з* у *ж*). Дође ли исто тако *с* пред *ђ*, *њ*, *ђ*, *ч*, онда се претвара у *ш*; н. пр.: ли-*ш*-ће (*с* у *ш*), пошљем, прошња, дашчица, ишчупати и т. д.

Оваке промене, што смо их до сада набројали, могу више пута да створе од два неједнака сугласа два једнака; н. пр. раз-*ж*-алити-раз-*ж*-жалити, раз-*с*-тавити-рас-*с*-тавити. Кад овако шта бива, ту не могу та два једнака сугласна у српском језику један нуз друго стојати, него ће једно морати отпасти, те ћемо добити: *ражалити* *раставити*.

5. О АКЦЕНТИМА.

У говору често приметимо, да се неки гласови у речи једној јаче изговарају и боље чују, него други: да смо их боље нагласили. За такове гласове кажемо, да имају на себи: *наглас* или *акценат*.

Акценти су различни и ми их можемо поделити на *четворо* тако, да ћемо разликовати два и два, и то: *два дуга и два кратка*.

1. *врло дугачак*, који се бележи овако: *ˊ*; н. пр. у речи: гла́ва. Да би лакше могли себи представити, какав је то акценат, замислимо, да је та реч написана са два *а* место једног, на ком је нагласак и то тако, да се од првог *а* другом глас све више диже; дакле: глаа́ва. Такове су речи: са́бор, ди́ка, ро́да, ру́ка, ре́ка, пи́смо, пра́во и т. д.

2. *дугачак*, који се бележи овако: *˘*; н. пр. у речи: пра́вда, коју себи можемо замислити, да је написана са два *а* место једног, на ком је акценат, ал тако, да се сад од првог *а* другом глас спушта; дакле: праа́вда;  такове су речи: те́ло, ма́рва, ћу́рка, кривда, ко́ље, стри́на и т. д.

3. *Кратак*, који се бележи овако: *˘* н. пр. у речи: ма́гла, где се *а* кратко изговара, з то замислимо ту реч, да је написана само једним *а*, код кога се глас подигне: ма́гла се́ло, по́ток, уе́крс, по́топ, ста́кло, ле́пак и т. д.

4. *Врло кратак*, који се бележи овако : " на пр : у речи : слава, где се *а* врло кратко изговара, за то замислимо, да је та реч написана само једним *а*, код кога се глас спушта ; дакле : [↓] слава, дело, брдо, кућа, сила, брука, Србин, [↓] вика, и т. д.

6. О ГОВОРИМА.

Кад заиђемо у крајеве, где живи српски народ, чућемо до душе један и исти говор и разумећемо га, ал ћемо ипак обазити у њему неке разлике, да у једном крају наш народ једну реч овако, а у другом онако говори, истина разумљиво, ал ипак различито ; н. пр : *лепо* чућемо где се изговара и : *лијено* и *липо*. Према тим разликама, што се у говору опажају, поделилићемо ми наш говор у 3 дела, у 3 тако названа : *наречја*, и то у : *источно, јужно и западно*.

Они крајеви нашег народа, што су на истоку, изговориће увек речи : *лепо, вера, семе, девојка*, а они што су на југу : *лијено, сјера, сјеме, девојка*, они напослетку, што су на западу : *липо, вира, сие, дивојка*. Но код јужног народа, нећемо у свим речма чути *ије* и *је*, него и *е, и*, а ево зашто :

1. Кад се у речи којој глас отеже, онда се говори : *ије* н. пр : дијете, вријеме, ријеч, млијеко ;

само ћемо упамтити, да неке речи од два слога, као н. пр: *вјера, мјесто* у 2 п. мн. немају *ије*, него: *је*; н. пр: *вјера, мјеста*.

2. кад је у речи којој глас кратак, биће *је*; н. пр: *вјера, сјеме, завјет*; али ако је *р* пред *је* онда ће се изговорити *е*; н. пр: *мрежа, брегови*, али се и опет не где чује *је*; н. пр: *рјечник, грјешник, рјечит*.

3. кад је долази пред *ј*, *ђ* или *које* самогласно слово чуће се *и*; н. пр: *сијати* (не *сјејати*), *прије*, *Биоград* и т. д.

НАУКА О ОБЛИЦИМА.

Све речи у српском језику могу се поделити на *девет врста*, а те су:

1. Именице (Петар, човек, књига, разум итд.)
2. Придеви (леп, ружан, жут, мајчин и т. д.)
3. Бројеви (пет, десет, осми, и т. д.)
4. Заменице (ја, мој овај, који и т. д.)
5. Глаголи (пишеш, читаш, копаш и т. д.)
6. Прилози (овако, тако, овде, онде и т. д.)
7. Предлози (пред, под, у, за и т. д.)
8. Свезе (и, а, ако и т. д.)
9. Усклици (ох, ах, еј и т. д.)

Код именица, придева, бројева, заменица и глагола мења се облик, а код прилога, предлога, свеза и усклика не мења се.

Кад узмемо н. пр. реч *човек*, то се у говору може чути: видео сам *човека*, дао сам *човеку*, био сам с *човеком*. Код те једне речи *човек* видимо, да се њен један део *човек* не мења, а други део мења, те ћемо онај део, што се не мења назвати: *основом*, а онај што се мења: *наставком*, премда се може десити, да се кадгод и у основи који глас мења; н. пр. кад зовемо: *човече* (где је *ч* од *к* постало).

Именице, придеви (у неколко) и личне заменице: ја, ти, себе, ићиће уједно и мењаће се по *именичкој* склонидби, заменице по: *заменичкој*, а придеви по: *сложеној* склонидби.

1. ИМЕНИЦЕ.

Именице су све оне речи, што значе ствар и чељаде; н. пр.: ствари школске, на улици, на пољу, у градовима, варошима, села, реке, брда, ствари од гвожђа, од дрвета, од коже, биље, цвеће, воћке; *животиње* домаће, дивље, птице; *ствари у памети*: вера, љубав, надежда, мир, радост, закон, истина, време, понедеоник, мај, пролеће и т. д.; *имена чељади*, родбина и својта, мајстори, трговци, чиновници, учитељи, тежаци, војници и т. д.; *крштена имена* мушка, и женска; н. пр. Бранко, Радован, Петар, Даница, Милица, Љубица и т. д. Именице су тројаког рода: *мушког*, *женског* и *средњег*.

Мушког је рода свака именица, која пред собом трпи реч: *тај*; н. пр. тај дан, тај извор, тај Бранко.

Женског је рода свака именица, која трпи пред собом реч: *та*; н. пр. та жена, та љубав, та кост.

Средњег је рода свака именица, која трпи пред собом: *то*; н. пр. то поље, то поштење и т. д.

Именице имају два броја: *јединку* и *множинку*.

Ако само о *једној* именици говоримо или мислимо, онда је она у *јединки*; н. пр. (један) *јелен*, (једна) *јабука*, (један) *ученик*. Говоримо ли о *више* именица, онда је она у *множини*; н. пр. *јелени* (више њих), *ученици* (више њих), *јабуке* (више њих).

На седам разних начина може се једна именица променути, а те ћемо начине назвати *падежима*, отуда имамо *седам падежа*.

У *првом падежу* ће бити именица, кад питамо, *ко је* или *шта је* ово, а одговоримо: *човек*, *дете*, *дрво*, *јабука*.

У *другом падежу*, кад питамо, *кога се* или *чега се тиче*, *што* или *чије је* *што*, а одговоримо: *човека*, *детета*, *дрвета*, *јабуке*.

У *трећем падежу*, кад питамо, *коме* или *чему си* *што* *дао*, а одговоримо: *човеку*, *детету*, *дрвету*, *јабуци*.

У четвртој падежу, кад питамо, кога или шта си видео, а одговарамо: човека, дете, земљу, дрво

У петом падежу, кад кога зовемо: човече, дијете, земљо, дрво.

У шестом падежу, кад питамо с ким, ким или чим, а одговарамо: учи с ученицима, управља народом, сече ножем.

У седмом падежу кад питамо о ком или о чем, а одговарамо: о човеку, о детету, о земљи, о дрвету.

Неће све именице једнако свој облик мењати, него ће се именице мушког, женског и средњег рода свака другачије мењати. За то ћемо прво говорити, како се мењају:

ИМЕНИЦЕ МУШКОГ РОДА.

За пример узмемо такве именице, које ће свршавати:

1. на тврд суглас, а основа његова на два сугласа (чворк); 2. именицу, којој ће у основи први од два сугласа бити л (жетели) и 3. именицу, којој ће се основа свршавати на мек суглас (орач), јер ће код сваке те именице бити промене неке у основи и наставку.

Ј е д н и н а.

I	II.	III.
1. п. чворак	жетелџ	орач
2. п. чворк-а	жетеџ-а	орач-а

3. п. чворк-у	жетеоц-у	орач-у
4. п. чворк-а	жетеоц-а	орач-а
5. п. чворч-е	жетеоц-е	орач-у
6. п. чворк-ом	жетеоц-ем	орач-ем
7. п. чворк-у	жетеоц-у	орач-у

Множина.

1. п. чворц-и	жетеоц-и	орач-и
2. п. чворак-а	жетеоц-а	орач-а
3. п. чворц-има	жетеоц-има	орач-има
4. п. чворк-е	жетеоц-е	орач-е
5. п. чворц-и	жетеоц-и	орач-и
6. п. чворц-има	жетеоц-има	орач-има
7. п. чворц-има	жетеоц-има	орач-има

Како ће се мењати у свим овим облицима ове именице: закон, конач, нокат, замак, момак, просилац, заселак, увељак, образ, шаран, побратим, конач, бирач, учитељ, пријатељ?

Запамти да именице, што имаду у првом пад: јед. *и*-у 5. п. једн. имају *и*: отац = отче, стриц: стриче; али: коњиц = коњицу.

Приметбе. 1. Као што у именице *чворак* грлено слово пред наставком *е* буде непчано (чворч-е), а пред наставком *и* буде пискаво (чворц-и); тако исто и код свих именица, што се свршују на грлена: *к, г, х*, претварају се ова у истим случајевима у непчана: *ч, ж, ш* и пи-

скава: *ц, з, с*, и речи на *з*: *кнез*, *витез* имају неписано: *кнеж-е*, *витеж-е*, али *угуреуз* = *угурсе*, *француз* = *французе*.

2. Код именица са основом на два сугласа ваља пазити, како је *а* у 1. п. једн. и 2. п. множ. међу та два сугласа уметнуто, а кад је први од та два сугласа *л* онда се то *л* кад дође на крај речи или на крај слога претвара у *о* (*котал* = *котао* *жетел-ца* = *жетео-ца*) али не код именица: *крвопилац*, *сталац*, *жалац*, *столац*, *челац*, *ткалац*, *помолац*, *далак*, *телац*, *стамболац*.

Само ако су два последња сугласа у основи: *жд*, *шт*, *зд*, *ст*, онда се не умеће међу њих *а*; н. пр. *пришт*, *грозд*, *лист*, (немају ни у 2 п. множ. *пришата*, *грозада*, *лисата*).

3. Речи са наставком *ар* имају у 5 п. једн. наставак *е* и у; у 6. п. једн. *ом* и *ем*: *писаре* и *писару*, *писаром* и *писарем* и т. д.

4. Многе речи особито од једног слога имају у 1. п. мн. међу основом и наставком *и* уметнуто: *ов*, и *ев*; н. пр: *град-ов-и*, (јер је 6 п. једн. *град-ом*) *краљ-ев-и* (јер је 6. п. једн. *краљ-ем*).

5. Запамти множину од: *господин-господа*, *властелин-властела*, *брат-браћа*. А именице друге на *ин* и *јацин* одбацују те наставке у 1. п.

множ. н. пр: Срб~~ин~~-Срби, Турч~~ин~~-Турц-и, гра~~џин~~-грађани.

6. Месец, прст, сахат, хват имају у 2. п. мн. месеци, прсти, сахати, хвати.

7. Именице што значе живо нешто, имају 4 п. једн. једнак 2. п. једн. н. пр. човек-а, јелен-а и т. д.; а кад значе ствар, онда је 4 п. = 1. п. н. пр. камен, бедем и т. д.

8. запамти разне облике у именице: дан; 2 п. дана, дне, дане; 3 п. дану, дне, днени; 4 п. дан; 6 п. даном, дању, 7. п. дану, дне, днени. Множ. 1. п. дани, дни, днени; 2. п. дана, дане; 3. 6. и 7. п. данима; 4. п. дане, дни.

Именице што значе имена људска имају у 1. п. једн. наставак о, и изгледа да је средњег рода, ал се склања овако:

Ј е д н и н а.

1. п. Мирк-о	Станој-е
2. п. Мирк-а	Станој-а
3. п. Мирк-у	Станој-у
4. п. Мирк-а	Станој-а
5. п. Мирк-о	Станој-е
6. п. Мирк-ом	Станојем
7. п. Мирк-у	Станој-у.

Множине немају.

ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ РОДА.

Ове се именице могу свршавати у 1. п. једн. на а, а могу имати 1. пад. једн. једнак основи: н. пр. *трешња*, *ствар*.

Ј е д н и н а.

1. п. трешњ-а	ствар
2. п. трешњ-е	ствар-и
3. п. трешњ-и	ствар-и
4. п. трешњ-у	ствар
5. п. трешњ-о	ствар-и
6. п. трешњ-ом	ствар-ју (и)
6. п. трешњ-и	ствар-и

М н о ж и н а.

1. п. трешњ-е	ствар-и
2. п. трешањ-а	ствар-и
3. п. трешњ-ама	ствар-има
4. п. трешњ-е	ствар-и
5. п. трешњ-е	ствар-и
6. п. трешњ-ама	ствар-има
7. п. трешњ-ама	ствар-има

Како се мењају у свим својим облицима именице: *жена, рана, ливада, мотка, реч, кост, маст*; а како: *звезда, машта, лапта*?

П р и м е д б е.

1. Нису све именице, што се мењају као *трешња*, женског рода, него су по природи мушког; н. пр. *слуга, војвода, владика, Никола* и т. д.

2. Сршује ли се именица пред наставком *и* на грлено: *к, г, х*; претвара се ово пред наставком *и*

у пискаво: *ц, з, с*; н. пр. *рука-руцѣ, нога-нози, снаха-снаси* и т. д.

3. Многе именице, што се свршују на *ца*, немају у 5. п. једн. наставка *о*, него *е*; н. пр. *царице, Милице, богородице*, ал ипак имају неке *о*; н. пр. *кукавицо, поглавицо, издајицо*. Некима опет свршује се 5. п. на *а*; н. пр. *Никола, Јелена, Мѣра, Рѣжа, Сава*, и т. д.

4. *Рука, нога* и *слуга*, имају у 2. п. н. пр. *руку, ногу, слугу*.

5. Код именица на суглас, кад је овај: *д, т, л, н*; биће у 6. п. једн. од ових сугласа: *ѣ, љ, њ* = *соѣу, смрѣу, масѣу* = *машѣу, глоѣу*; свршују ли се на: *п, б, в*: то ће се између тих и наставка *ју* уметнути *л*, које се са *ј* слије у *љ*; отуд: *зобљу, крвљу, капљу*; свршују ли се на: *ѣ, ѣ, љ*, онда ће бити наставак само *у*; н. пр. *помоѣу, ѣаѣу, крмељу* и т. д.

6. Речи: *кост, кокош, ваш* (уш) имају у 2. п. множ. *костѣју, кокошѣју, вашѣју*.

Речи: *мати* и *кѣи* мењају се овако:

Ј е д н и н а.

1. п. мати	кѣи
2. п. матер-е	кѣер-и
3. п. матер-и	кѣер-и
4. п. матер	кѣер

5. п. мати	кћер-и
6. п. матер-ом	кћер-ју
7. п. матер-и	кћер-и

Множина.

1. п. матер-е	кћар-и
2. п. матер-а	кћер-и
3. п. матер-ама	кћер-има
4. п. матер-е	кћер-и
5. п. матер-е	кћер-и
6. п. матер-ама	кћер-има
7. п. матер-ама	кћер-има

ИМЕНИЦЕ СРЕДЊЕГ РОДА.

Ове се именице могу свршавати у 1. п. једн.
на: о, и на е, а све у 1. п. мн. имају: а. Ме-
њају се овако :

1. п. седи-о	семе	тане
2. п. седи-а	семен-а	танет-а
3. п. седи-у	семен-у	танет-у
4. п. седи-о	семе	тане
5. п. седи-о	семе	тане
6. п. седи-ом	семен-ом	танет-ом
7. п. седи-у	семен-у	танет-у

Множина.

1. п. седи-а	семен-а	танет-а
2. п. седи-а	семен-а	танет-а
3. п. седи-ама	семен-ама	танет-ама

4. п. седл-а	семен-а	танет-а
5. п. седл-а	семен-а	танет-а
6. п. седл-има	семен-има	танет-има
7. п. седл-има	семен-има	танет-има

Како се мењају ове именице: село, одело, клатно, време, племе, име, раме, сирће, бебе; а како: **гњеЗдо**, **место**, **огњиШте**.

Оне речи, што значе младо чељаде и живинче, мењају се у једнини као: *тане*, а у множини се мењају или као именице женског рода (деца, деце, деци и т. д.) или као именице мушк. рода (пилићи, пилића, пилићима и т. д.)

П р и м е д б е.

1. Свршује ли се реч пред наставком *о*, на *ј*, *љ*, *њ*, *ћ*, *ђ*, *ж*, *ч*, *ш*, *ц*, *шт*, гласиће 6. п. једи. у наставку: *ем*, а не *ом*, *цвећЕМ*, *лицЕМ*, *гвожђЕМ* и *море-морЕМ*.

2. *Око* и *ухо* мењају се овако у множини:

1. 4. 5. п. очи	уши
2. п. очију	ушију
3. 6. 7. п. очима	ушима.

3. *Небо*, *чудо*, *тело* мењају се у множини овако: 1. п. небеса, 2. небеса̂, 3. небесима и т. д.; чудеса, чудеса̂, чудесима; телеса, телеса̂, телесима.

4. Запамти 2. п. множ. у именица: *криоце-крилаца*, *гроце-грлаца*, *пуце-путаца*.

2. ЗАМЕНИЦЕ.

Заменице су такве речи, што замењују именице, придеве и бројеве; према томе ћемо заменице поделити на: *чисто личне*, што само граматско лице замењују; *не помешане*, што осим граматског лица још нешто показују.

Личне су заменице: 1. ја, 2. ти, 3 он (она, оно) 1. ми, 2. ви, 3. они (оне, она); за 3. лице непознато: *ко, што*, а за свако лице: *себе*.

Помешане заменице поделићемо у:

1. *Присвојне*, које показују чије је што н. пр. *мој, наш; твој, ваш; његов, њен или њезин (њихов); чији, чија, чије; свој, своја, своје*.

2. *показне*, које показују да је што на реду ближе 1. л. *овај*, 2. л. *тај*, 3. л. *онај* (непознатом: *који*); *исти* и *сам* су за свако лице. Осим ових има их, што показују да што наликује на штогод: *оваки, таки, онаки, какои*;

3. *бројне* (што број замењују): *оволики, толики, онолики, колики, сâм, неколико, сав, и т. д.*

4. *Упитне*: *ко?* (за лице) *шта?* (за ствар кад се пита), *чије?* (за лице и ствар кад се пита)

5. *односне*, кад се односе на коју реч у реченици; н. пр. *човек који је вредан и т. д.*; за ствар и лице: *што*.

а) ЗАМЕНИЦЕ БЕЗ РОДА.

Таковим заменицама можемо оне назвати, што могу служити и за мушко и женско чељаде, да га у 1. п. замену; н. пр. *ја* (Петар, Љубица), *ти*, *себе* мењају се овако:

Ј е д н и н а.

1. п. ја	ти	—
2. п. мене (ме)	тебе (те)	себе
3. п. мени (ми)	теби (ти)	себи
4. п. мене (ме)	тебе (те)	себе
5. п. —	—	—
6. п. мною	тобом	собом
7. п. мени	теби	себи

М н о ж и н а.

1. п. ми	ви	—
2. п. нас	вас	себе
3. п. нама (нам)	вама (вам)	себи
4. п. нас	вас	себе
5. п. —	—	—
6. п. нама	вама	себи
7. п. нама	вама	себи

б. ЗАМЕНИЦЕ С РОДОМ.

То су заменице, што за сваки род: мушки, женски и средњи засебан облик имају (сам-сама, само. Мењају се овако:

Ј е д н и н а.

<i>мушки</i>	<i>женски</i>	<i>средњи</i>
1. п. сам	сам-а	сам-о
2. п. сам-ога (ог)	сам-е	сам-ога (ог)
3. п. сам-ому (ом)	сам-ој	сам-ому (ом)
4. п. сам-ога, сам,	сам-у	сам-о
5. п. сам	сам-а	сам-о
6. п. сам-им	сам-ом	сам-им
7. п. сам-ом	сам-ој	сам-ом

М н о ж и н а.

1. п. сам-и	сам-е	сам-а
2. п. сам-их	сам-их	сам-их
3. п. сам-им	сам-им	сам-им
4. п. сам-е	сам-е	сам-а
5. п. сам-и	сам-е	сам-а
6. п. сам-им	сам-им	сам-им
7. п. сам-им	сам-им	сам-им

Како се мењају заменице: *ко, овај, онај, ни-ко, неко, исти, сваки, оваки, таки, онаки, какви, његов, којеко?*

Свршују ли се заменице у 1. п. једн. на: *ј, ш, ч*, мењаће се нешто другачије:

Ј е д н и н а.

<i>мушки</i>	<i>женски</i>	<i>средњи</i>
1. п. наш	наш-а	наш-е
2. п. наш-ега (ег)	наш-е	наш-ега (ег)

3. п. наш- <i>ему</i> (ем)	наш-ој	наш- <i>ему</i> (ем)
4. п. наш (нашег)	наш-у	наш-е
5. п. наш	наш-а	наш-е
6. п. наш-им	наш-ом	наш-им
7. п. наш- <i>ем</i>	наш-ој	наш- <i>ем</i>

Множина.

Мења се као и *сам*.

Како ће се мењати: *мој, твој, свој, ваш, што* (чега) *нешто* (нечега), *ништо* (ничега) *ничији, свачији, сав* (свега), *двоје, обоје, троје*.

Лична заменица, што 3. лице замењује, мења се овако:

Једнина.

мушки	женски	средњи
1. п. он	она	оно
2. п. њега (га)	ње (је)	њега (га)
3. п. њему (му)	њој (јој)	њему (му)
4. п. њега (га)	њу (ју)	њега (га)
5. п. —	—	—
6. п. њим	њом	њим
7. п. њем	њој	њем

Множина.

1. п. они	1 оне	она
2. п. њих (их)	4. оне за сва три рода	она
3. п. њима (им)		
4. п. њих (их)		
5. п. —		
6. п. њима		
7. п. њима		

Заменице: *мој, твој, свој*, могу нешто другачије облике у јединици имати:

Ј е д н и н а.

<i>мушки</i>		<i>средњи</i>
1. п. мој	}	1. моје
2. п. мојега (мога)		
3. п. мојему (мому)		
4. п. мојега (мога)		4. моје
5. п. мој		ка о и м у ш к и р о д
6. п. мојим		5. моје
7. п. мојем (мом)		

3. П Р И Д Е В И

Придеви су такове речи, што их придевамо ком лицу или ствари, да њима покажемо, какво је то лице или каква је та ствар, по лицу, по боји (плав, жут и т. д.); по облику (округао, четвораст, шиљаст) каква је црта (права, крива, округла); какве су ствари по кусу (слан, сладак, горак); по мирису и т. д.

Кажи *противна својства* овим придевима: сув, топал, прав, округао, крив, тврд, сладак, бистар, дивљи, бео.

Придевом се може казати, *чије је што*, и пр. кнежев, војводин, мајчин и т. д.; може се казати *место и време*: овдашњи, горњи, предњи и т. д.

Придеви могу показати *како је у опште на* које лице или ствар, коме се они додају: то је

онда неодређени придев (*прост*); а казују ли они уједно и које је то лице или ствар, одређује ли га: то је онда одређени придев (*сложен*).

И придеви имају 3 рода: *мушки, женски и средњи*.

Прост придев мења се у једнини само по облику нешто другачије од сложеног, а у множини, као и сложен

а. ПРОСТ ПРИДЕВ.

Ј е д н и н а.

<i>мушки</i>	<i>женски</i>	<i>средњи</i>
1. п. жут	жут-а	жут-о
2. п. жут-а	жут-е	жут-а
3. п. жут-у	жут-ој	жут-у
4. п. жут-а (жут)	жут-у	жут-о
5. п. жут-и	жут-а	жут-о
6. п. жут-им	жут-ом	жут-им
7. п. жут-у	жут-ој	жут-у

М н о ж и н а.

1. п. жут-и	жут-е	жут-а
2. п. жут-их	жут-их	жут-их
3. п. жут-им	жут-им	жут-им
4. п. жут-е	жут-е	жут-а
5. п. жут-и	жут-е	жут-а
6. п. жут-им	жут-им	жут-им
7. п. жут-им	жут-им	жут-им

6. СЛОЖЕН ПРИДЕВ.

Ј е д н и н а.

мушки	женски	средњи
1. п. жут-и	жут-а	жут-о
2. п. жут-ога (ог)	жут-е	жут-ога (ог)
3. п. жут-ому (ом)	жут-ој	жут-ому (ом)
4. п. жут-и (ога, ог)	жут-у	жут-о (ога, ог)
5. п. жут-и	жут-а	жут-о
6. п. жут-им	жут-ом	жут-им
7. п. жут-ом	жут-ој	жут-ом

М н о ж и н а.

1. п. жут-и	}	жут-е	жут-а
2. п. жут-их			
3. п. жут-им (има)			
4. п. жут-е		жут-е	жут-а
5. п. жут-и		жут-е	жут-а
6. п. жут-им (има)			
7. п. жут-им (има)			

Како се мењају ови придеви: *стар, млад, здрав, леп, висок*; како им гласе сложени облици?

Свршује ли се придев у 1. п. једн. на су-
гласно: *ћ, ђ, ј, ш, Њ, Љ*, мењаће се онда у му-
шком и средњем роду у јединини нешто другачије,
а сви остали облици остају као и у придева: жут.

ПРОСТ

Ј е д н и н а.

мушки	женски	средњи
1. п. врућ	врућ-а	врућ-е
2. п. врућ-а	врућ-е	врућ-а

3. п. врућ-у	врућ-ој	врућ-у
4. п. врућ-а	врућ-у	врућ-е
5. п. вуућ-и	врућ-и	врућ-е
6. п. врућ-им	врућ-им	врућ-им
7. п. врућ-у	врућ ој	врућ-у

Множина.

1. п. врућ-и	врућ-е	врућ-а
2. п. врућ-их	врућ-их	врућ-их
3. п. врућ-им	врућ-им	врућ-им
4. п. врућ-е	врућ-е	врућ-а
5. п. врућ-и	врућ-е	врућ-а
6. п. врућ-им	врућ-им	врућ-им
7. п. врућ-им	врућ-им	врућ-им

СЛОЖЕН.

Једнина.

*мушки**женски**средњи*

1. п. врућ-и	врућ-а	врућ-е
2. п. врућ-ега (ег)	врућ-е	врућ-ега (ег)
3. п. врућ-ему (ем)	врућ-ој	врућ-ему (ем)
4. п. врућ-ега (ег)	врућ-у	врућ-е
5. п. врућ-и	врућ-а	врућ-е
6. п. врућ-им	врућ-ом	врућ-им
7. п. врућ-ем	врућ-ој	врућ-ем

Множина.

1. п. врућ-и	врућ-е	врућ-а
2. п. врућ-их	врућ-их	врућ-их

3. п. врућ-е	врућ-им	врућ-им
4 п. врућ-е	врућ-е	врућ-а
5. п. врућ-е	врућ-е	врућ-а
6. п. врућ-им	врућ-им	врућ-има
7. п. врућ-им	врућ-им	врућ-има

Како се мењају придеви у простом и сложеном облику: *туђ, смеђ, лош* ?

Немају сви придеви прост и сложен облик. Придеви на: *ов, ев, ин*, што показују чије је што, и заменице: *његов, њезин, њихов, њих*, имају само прост облик, а заменице на: *ји, ски*, имају само сложен облик; н. пр.: божји, судски, српски и т. д.

ПОРЕЂЕЊЕ.

Кад хоћемо да рекнемо, да је једно лице или ствар лепша, већа, мања и т. д. од другог ког лица или ствари, онда ће придев и свој облик мењати, и та промена облика зове се: *поређење*.

На три начина се може у таквом случају облик придевски мењати. Ако кажемо само за једно лице или ствар, какво је, а не гледамо на друго, то ће бити *први начин или степен поређења*, н. пр.: бакар је *скуп*. Сравнимо ли бакар са другим чим; н. пр. са сребром, то ће се онда казати: сребро је *скупље*, и то је *други степен поређења*. Узима ли се још и трећа ствар између више њих у друштво, н. пр. злато, то ће се казати: злато је *најскупље*, и то је *трећи степен поређења*.

Други степен поређења прави се, кад се основи придевској на крају додаду наставци : *ији* или *ји* или *иш*; н. пр.: стар-*ији*, леп-*иш*, врућ-(*ј*)и. Свршује ли придев неодређени на *з*, *з*, *к*, *с*, *ѡ*, *д*, *т*, *н*, *л*, онда се при поређењу претвори *з* и *з* у *ж*, *к* у *ч*, *с* и *ѡ* у *ш*, *д* у *ђ*, *т* у *ћ*, *н* у *њ*, *л* у *љ*; н. пр.: дуг, *дужи*; брз, *бржи*; јак, *јачи*; тих, *тиши*; блед, *блеђи*; љут, *љући*; при, *прићи*; бео (бел) *бели*. У придева, као што су: дубок, висок, далек, одбацује се оно: *ок*, *ок*, *ек* па се по правилу наведеном од осталог прави 2. степен поређења. Исто се тако одбаци у неких придева *а* што је пред последњим сугласима, пак се прави по правилу 2. степен. Иза писмена *б*, *н*, *в* додаје се при прављењу 2. степена *љ*; *дуб-љ-и*, *жив-љ-и*. Придеви *добар*, *зао*, *велики*, *мали*, *грдан*, имају у 2. степену ове облике: *бољи*, *гори*, *већи*, *мањи*, *грђи*.

Трећи степен поређења прави се, кад се метне пред други степен: *нај*; н. пр.: *нај-лепши*, *нај-мањи* и т. д.

Придеви који показују чије је што или од чега је што, не могу се поредити, н. пр. Мила-нов, дрвен, детињ и т. д. — Тако исто не могу се поредити: мртав, бос, туђ и т. д.

Придеви у другом и трећем степену поређења мењају се као и сложени придеви.

4. БРОЈЕВИ.

Бројеви су такве речи, којима можемо казати, колико је чељади или ствари; н. пр: *девет* ученика.

Бројеви су *прости* и *редни*.

Прости показују, колико је чељади и ствари, а *редни*, које чељаде или ствар по реду долази.

Прости су бројеви: један, два, три, четири, пет, шест, седам, осам, девет, десет (једанаест, и тако даље) двадесет, (двадесет и један и тако даље), тридесет, четрдесет, педесет, шездесет, седамдесет, осамдесет, деведесет; — сто (или стотина, сто и један и тако даље), двеста, триста, четири стотине, пет стотина: тисућа (или хиљада) и т. д.

Редни су бројеви: први, други, трећи, четврти, пети, шести, седми, осми, девети; — десети (једанаести и т. д.) двадесети (двадесет први и т. д.) тридесети, четрдесети, педесети, шездесети, седамдесети, осамдесети, деведесети; сто први итд.

Колико је чега, могу показати још и бројне именице, бројни придеви и бројни прилози.

Примери за *бројне именице*:

а. Двојица (људи), тројица, четворица, петорица и т. д.

б. Јединина (ствари или чељади) двојина, тројина, четвртина, петина, десетина и т. д.

в. Разломци, као : трећина (трећи део целог), четвртина или четврт. петина, десетина и т. д.

2. Примери за *бројне придеве* :

а. двојак (од две врсте), тројак

б. двострук (две струке једне врсте), трострук, четворострук, петорострук и т. д.

3. Примери за *бројне прилоге*

а. Један пут (једном), два пут (или два пута) три пут (или три пута), четири пута, пет пута, шест пута и т. д.

б. Први пут (првом) други пут (другом), трећи пут (трећом), четврти пут (четвртном) и т. д.

в. двојином, тројином

Како се мењају бројеви?

Један се мења као заменице с родом у једнини и множини; н. пр. 2. једнога, 3. једному, 1. једни, једних и т. д.

Број *два* овако се мења :

<i>мушки и средњи</i>	<i>женски</i>
1. п. два	две
2. п. двају	двеју
3. п. двема	двема
4. п. два	две
5. п. два	две
6. п. двема	двема
7. п. двема	двема

Бројеви *три* и *четир*, који тако гласе за сва три рода, мењају се овако :

1. три	четири
2. трију	четирију
3. трима	четирма
4. три	четири
5. три	четири
6. трима	четирма
7. трима	четирма

Број *оба* мења се као и два у сва три рода, само је 2. п. једн. у мушк. роду једнак првом. Место *два*, *оба*, *три*, *четири*, може се казати: *двоје*, *обоје*, *троје*, *четворо* (јагањаца). Ти бројеви гласе у 2. и 3. п. обично: *двога* (не двојега), *трога* (не тројега), *двоме* (не двојему), *троме* (не тројему) и т. д.

5. ГЛАГОЛИ.

Глаголи су речи, које показују да нешто бива, или да се нешто ради. Радња та глаголска види се, кад се на ова питања одговори: шта може ђак радити у школи? Шта раде људи у пољу, у радионицама и т. д.

Радити се може не само телом, него и душом; н. пр: кад ко што душом осећа, опажава, уображава себи што, тежи за чим, сећа се чега, представља себи што у уму, одушевљава се, тежи за чим, хоће што и т. д.

1. Глаголи, којима радња прелази на нешто, зову се *прелазни*.

2. Глаголи, којима радња прелази и враћа се на самог оног, који ради, зову се *повратни*.

3. Глаголи се зову *узајмични*, кад радња прелази на другога, а овај је враћа ономе, који ради; те тако један другом узајмице исто чине.

4. Глаголи пак, којима радња не прелази ни на што друго, зову се *непрелазни*.

Примери за *прелазне* глаголе: шта раде ови радници: зидар, дрводеља, кројач, ужар, чизмар, месар, хлебар, крчмар, ратар, шумар, сликар, лекар, штампар и т. д.

Примери за *повратне* глаголе: хвалити се, бојати се, уздати се, смејати се и т. д.

Примери за *узајмичне*: љубити се (један другог узајмице), мрзити се, свађати се, слагати се.

Примери за *не прелазне*: како се мичу разне животиње? како дају глас од себе (цвркућу, кукуречу, гачу и т. д.).

Прелазни глаголи имају два стања: *радно* и *трпно*. Радно је стање, кад радња излази од онога лица које ради; а трпно је, кад неко лице трпи радњу, која од другога на њега прелази; н. пр. карао сам, био сам *каран* (од другога) или: говори: *говори се* (од других). Срби често се служе радним стањем место трпнога облика, да овај опишу, н. пр. *позвао* ме је пријатељ — *радије* говори, него: *позван* сам од пријатеља.

Глаголи имају ове начине:

1. *Неодређени*, којим се само то казује, да се нешто ради, ал се не каже, ко ради; н. пр.: *писати, читати, орати, копати*. —

2. *Одређени*, којим се казује ко ради и кад се ради; н. пр.: Петар *чита*, Петар *је читао*, Петар *ће читати*.

3. *Заповедни*, којим се може заповедати коме, да што ради; н. пр.: *читај, пиши, копај* и т. д.

4. *Погодбени*, којим се служимо при погодби; н. пр. *писао бих* (ако би ми дозволио), *читао бих*, *копао бих*, *орао бих* (кад би плуг имао) итд.

Глаголи имају два броја: *једнину* и *множину*, а у неким временима и *три рода*: *мушки, женски* и *средњи* род; н. пр.: *писао је*, *писала је*, *писало је*.

Глаголи имају за *једнину* и за *множину* по *три лица*; *прво*, које говори н. пр. *читам читамо*; *друго*, коме се говори: *читаш, читате, треће*, о коме се говори: *чита, читају*.

Глаголи имају ова времена:

1. *Садашње*, које казује да нешто бива свако доба или у онај мах, кад се каже; н. пр. *читам, сунце сија, земља се око сунца окреће*.

2. *Пређашње прво*, показује, да се нешто у прошлости за један мах збило; н. пр. *видесмо, чусмо, тренусмо*.

3. *Пређашње друго*, које нам казује, да се нешто у прошлости свршило, али је та радња дуже времена трајала; н. пр. *писаху, читашу, копашу*. Они глаголи, којима се радња у један мах сврши, не могу имати друго пређ. време, не може се н. пр. од зевнути, казати: зевњах.

4. *Будуће*, које нам показује, да ће нешто у будућности бити; н. пр. *читаћу, писаћу* и т. д. и које нам казује, да ће се нешто у будућности свршити; н. пр. *кад будеш читао, кад будеш писао*.

5. *Сложено пређашње прво*, којим се казује, да се нешто у прошлости свршило; н. пр. *читао сам, писао сам*.

6. *Сложено пређашње друго*, којим се казује, да се нешто у прошлости давно свршило; н. пр. *видео сам био, читао сам био, писао сам био*.

Осим ових времена и начина глаголи имају још:

1. *Глаголски прилог садашњ. времена*: *читајући, пишући, плетући*, (немају га глаголи они, у којих се радња на мах сврши; не дакле: зевнући, јер радња прил. сад. вр. дуже времена траје.)

2. *Глаголски прилог пређашњег времена*: *плетавши, читавши*.

Оба та прилога глаголска садашњег и пређашњег времена служе за сва три рода и сва три лица.

3. *Први глаголски придев*: *плео, плела, плело, читао, читала, читало.*

4. *Други глаголски придев (трпни)*: *плетен (а, о) писан (а, о) читан (а, о.)*

КАКО СЕ ПРАВЕ ПОЈЕДИНИ ОБЛИЦИ?

Садашње време прави се, кад се на основу његову (плет-) додају наставци: *ем, еш, е, емо, ете, у или е, (ово ређе)*; *плет-ЕМ, плет-ЕШ* итд.

Начин не одређени, кад му се на основу (чува-) додаје наставак: *ти, чува-ТИ, писати-ТИ, виде-ТИ.*

Прво пређашње време, кад се на основу неодређеног начина дода *х*: *чува-Х, виде-Х.* —

Друго пређашње време прави се, кад се на основу садашњег времена, додаје: *ијах или ах* и. пр. *плет-ијах (плет-ах.)*

Само се код III. 2. V. 2. раздела и VI. врсте додаје на основу начина неодређеног *ијаХ* или *ах*.

Прилог садашњег времена прави се, кад се на 3. лице множине у садашњем времену дода наставак: *ѣи*: *плету-ѣи, хвале-ѣи* и т. д.

Прилог пређашњег времена прави се, кад се на основу начина неодређеног дода наставак: *вѣши, авѣши*: *плетавѣши, чу-вѣши* и т. д, *вѣши* се додаје таковој основи, која се на самогласно свршује; — *авѣши* пак на таковоу, која се на сугласно свршује.

Први глаголски придев прави се, кад се дода на основу начина неодређеног наставак: **Л, Ла, Ло**: чува-**Л** = чува-**О** (Ла, Ло).

Други глаголски придев прави се, кад се додаје основи начина неодређеног наставак: **ЕН** или **Т**; н. пр.: плет-**ЕН**, чу-**Т** (а, о).

КАКО СЕ ДЕЛЕ ГЛАГОЛИ?

Глаголи српски деле се по основи начина неодређеног у шест врста.

Прва врста. У овој су врсти глаголи, којих се основа начина неодређеног свршује на: **д и т**; **з и с**; **б, п и в**; **г, к и х**; **м и н**; на самогласна слова или на сугласно **р**.

Друга врста. У овој су врсти глаголи, којима се основа начина неодређеног свршује на: **НУ**; н. пр. клек **НУ**-ти.

Трећа врста. У овој су врсти глаголи, којима се основа начина неодређеног свршује на **е**; н. пр. виде-ти.

Четврта врста. У овој су врсти глаголи, којима се основа начина неодређеног свршује на: **И**; н. пр. хвал**И**-ти.

Пета врста. У овој су врсти глаголи, којима се основа начина неодређеног свршује на: **а**; н. пр. чув**а**-ти.

Шеста врста. У овој су врсти глаголи, којима се основа начина неодређеног свршује на: **ова, ева, ива**; н. пр. куп**ова**-ти, вој**ева**-ти, свањ**ива**-ти.

КАКО СЕ МЕЊАЈУ ГЛАГОЛИ ПРВЕ ВРСТЕ?

Врсте поједине моћићемо поделити у разделе, а ту ћемо гледати на онај глас, на који се

основа свршује. Код прве врсте ћемо имати седам раздела, а те ћемо овако разазнати:

Први раздео.

У овај иду сви они глаголи, којима је крајњи глас од основе: *д* и *т*; *у*век ће се најбоље разазнати тај крајњи глас од основе у 3 л. множине времена садашњег; н. пр : плести = 3. л. мн.: плет~~т~~-у, пећи = 3 л. мн.: пе~~к~~-у, клети = 3. л. мн.: ку~~ћ~~-у и т. д.

За први раздео узећемо пример: *плести* (плет), *јести* (јед) а овако се мењају:

Неодређен начин : плести, јести.

Садашње време.

Јединина	1. п. плетем	једем
	2. п. плетеш	једеш
	3. п. плете	једе
Множина	1. п. плетемо	једемо
	2. п. плетете	једете
	3. п. плету	једу

Прво пређашње време.

Јединина	1. п. плетох	једох
	2. п. плете	једе (поједе)
	3. п. плете	једе (поједе)
Множина	1. п. плетосмо	једосмо
	2. п. плетосте	једосте
	3. п. плетоше	једоше

Друго пређашње време.

Ј	1. п. плетијах (плетях)	једах (јеђах)
	2. п. плетијаше (плеташе)	једијаше (јеђаше)
	3. п. плетијаше (плеташе)	једијаше (јеђаше)
М.	1. п. плетијасмо (плетасмо)	једијасмо (јеђасмо)
	2. п. плетијасте (плетасте)	једијасте (јеђасте)
	3. п. плетијаху (плетяху)	једијаху (јеђаху)

Заповедни начин.

Једнина	1. п. —	—
	2. п. плети	једи
	3. п. —	—
Множ.	1. п. плетимо	једимо
	2. п. плетите	једите
	3. п. —	—

Начин одређени: плести, јести

прилог садашњег времена: плетући, једући.

• пређашњег • плетавши, једавши.

први глаголски придев: плео, ла, ло, јео, ла, ло

други глаголски придев плетен из-(ј)еден.

Кад се мењају глаголи: мести, гњести, цвасти, расти, довести, красти, бости, прести.

Примедбе.

1. Глагол *пасти*, у ком је основа *пад*, иде у I. врсту 1. разреда, али по неким облицима може ићи и у II. врсту, н. п. кад гласи у садашњ. времену: *паднеш*, *паднеш* и т. д; у заповед. на-

чину: падни; у глаголск. прилогу пређашњ. времена: паднувши, где се свугде види оно *и*, што и код II. врсте и. пр. *тонем, тони и т. д.*

2. Глаголи: *сести и срести*, могу се и по I. врсти мењати, а могу се и по II. врсти; како гласе онда облици по I. врсти, а како по II. ?

Други раздео.

Овамо иду они глаголи, којима је крајњи глас од основе: *з и с*, а тај се најбоље види у 3. л. множ. сад. времена пред наставком *у*; и. пр. *вести* = 3. л. мн. *вез-у, трести*. —

Садашње време.

Јед.	1. везем	тресем
	2. везем	тресем
	3. везе	тресе
Множ.	1. веземо	тресемо
	2. везете	тресете
	3. везу	тресу

Прво пређашње.

Јед.	1. везох	тресох
	2. везе	тресе
	3. везе	тресе
Множ.	1. везосмо	тресосмо
	2. везосте	тресосте
	3. везоше	тресоше

Друго пређашње.

- Јед. 1. везијах (везах) тресијах (тресах)
 2. визијаше (везаше) тресијаше (тресаше)
 3. везијаше (везаше) тресијаше (тресаше)
- Множ. 1. везијасмо (везасмо) тресијасмо (тресасмо)
 2. везијасте (везасте) тресасте (тресасте)
 3. везијаху (везаху) тресијаху (тресаху)

Заповедни начин.

- Јед. 1. — —
 2. вези треси
 3. — —
- Множ. 1. везимо тресимо
 2. везите тресите
 3. — —

Начин неодређени: вести, трести.

Прилог садашњег времена: везући, тресући.

» пређашњег » : везавши, тресавши.

Први глаголки придев: везао, зла, зло; тресао, сла, сло.

Други глаголки придев: везен-а-о; тресен-а-о.

Како се мењају глаголи: мусти, гристи, навести, спасти. Глагол *донести* (*донесем*) има и ове облике: *донети, донех, (донесох) доне (донесе) донесмо (донесосмо) донео (донесао) донет (донесен)*.

Трећи раздео.

Овамо иду они глаголи, којима је крајњи глас од основе: *б, п, в*, а тај се најбоље види у 3. л. множ. сад. врем. пред наставком *у*; н. пр. *гребсти (греб-у), усути, ус-п-у*.

Садашње време.

Јединина	1. гребем	успем
	2. гребеш	успеш
	3. гребе	успе
Множина	1. гребемо	успемо
	2. гребете	успете
	3. гребу	успу

Прво пређашње.

Јединина	1. гребох	усух
	2. гребе	усу
	3. гребе	усу
Множина	1. гребосмо	усуемо
	2. гребосте	усусте
	3. гребоше	усуше

Друго пређашње.

Једн.	1. гребијах (гребах)	Глаголи свршени
	2. гребијаше (гребаше)	не могу имати
	3. гребијаше (гребаше)	II. пређ. време, јер
Множ.	1. гребијасмо (гребасмо)	оно показује рад-
	2. гребијасте (гребасте)	њу која је дуже
	3. гребијаху (гребаху)	времена трајала



Заповедни начин.

Једнина	1. —	—
	2. греби	успи
	3. —	—
Множина	1. грeбимо	успимо
	2. грeбите	успите
	3. —	—

Начин неодређени: грeпсти, усyти.

Прилог сад. времена: грeбући, успући (нема, као ни II. прeђ. времена).

прилог прeђ. времена: грeбавши, усyвши
прeи глагол. придев. грeбао, бла, бло; усyо,
ла, ло.

Други глагол. придев. грeбен-а-о, усyт-а-о.

Како се мењају глаголи: дyпсти, зeпсти, црпсти?

Четврти раздео.

Овамо иду они глаголи, којима је крајњи глас од основе: г, к, х; а тај се најбоље види, кад се у 3. л. множ. сад. врем. одбаци наставак: y, пред којим је и то сугласно грлено слово: н. пр. пећи = пек-у, жећи = жег-у.

Садашње време.

Једнина	1. печем	жежем
	2. печеш	жежеш
	3. пече	жеже

Множина.	1. печемо	жежемо
	2. печете	жежете
	3. пеџ-у	жеГ-у

Прво преџашње.

Једн.	1. пекох	жегох
	2. пече	жеже
	2. пече	жеже
Множ.	1. пекосмо	жегосмо
	2. пекосте	жегосте
	3. пекосте	жегоше

Друго преџашње.

Јед.	1. пецајах (печах)	жезијах (жежах)
	2. пецијаше (печаше)	жезијаше (жежаше)
	3. пецијаше (печаше)	жезијаше (жежаше)
Мн.	1. пецијасмо (печасмо)	жезијасмо (жежасмо)
	2. пецијасте (печасте)	жезијасте (жежасте)
	3. пецијаху (печаху)	жезијаху (жежаху)

Заповедни начин.

Једнина	1. —	—
	2. пеци	жези
	3. —	—
Множина	1. пецимо	жезимо
	2. пеците	жезите
	3. —	—

Начин неодређени: пећи, жећи.

Прилог сад, врем.: пекући, жегући.

» *преџ.* » : пекавши, жегавши.

Први глагол. придев: пекао, кла, кло; жегао, гла, гло.

Други глагол. придев: печен, а, о; жежен, а, о.

Како се мењају глаголи: лећи, моћи (сад. вр. 1. л. мн. и: могу), тећи, сећи, вући?

Примедбе.

1. Неки глаголи, кад им се основа свршије на *г*, као: дићи, врћи, стићи; неки на *к*, као: клећи, клићи, маћи, нићи, црћи, натаћи и т. д. имају у сад. времену облике по II. врсти; н. пр. *клекн-ем*, *макн-ем* (као да неодр. начин гласи: *клекнљ-ти*), исто тако и начин заповедни: *клекни*, *макни* и т. д.

2. Глаголи: *лећи*, *рећи* имају сад. време и по I. и по II. врсти; дакле: *лежем* и *легнем*; *речем* и *рекнем*.

П е т и р а з д е о.

У овај раздео иду они глаголи, којима је крајњи глас од основе: *м*, *н* (*н*), који се најбоље види у 3. л. множ. пред наставком *у*; н. пр. *клет*и = *кун-у*; *жет*и: *жањ-у*.

Садашње време.

Једнина	1. <i>кунем</i>	<i>жањем</i>
	2. <i>кунем</i>	<i>жањем</i>
	3. <i>куне</i>	<i>жање</i>

Множина	1. кунемо	жањемо
	2. кунете	жањете
	3. куну	жању

Прво пређашње

Једнина	1. клех	(по)жех
	2. кле	(по)же
	3. кле	(по)же
Множина	1. клесмо	(по)жесмо
	2. клесте	(по)жесте
	3. клеше	(по)жеше

Друго пређашње.

Једн.	1. кунијах (куњах)	жањах (жњах)
	2. кунијаше (куњаше)	жањаше (жњаше)
	3. кунијаше (куњаше)	жањаше (жњаше)
Множ.	1. кунијасмо (куњасмо)	жањасмо (жњасмо)
	2. кунијасте (куњасте)	жањасте (жњасте)
	3. кунијаху (куњаху)	жањаху (жњаху)

Заповедни начин.

Једнина	1. —	—
	2. куни	жањи
	3. —	—
Множина	1. кунимо	жањимо
	2. куните	жањите
	3. —	—

Неодређени начин: клети, жети

прилог садишњ. времена: кунући, жањући

» *пређашњ.* » *клевши, жевши*

први глагол придев: клео, -ла-о, жео, -ла-ло
други » » *клет, -а-о; жет, -а-о.*

Како се мењају ови глаголи: начети, зачети, отети, узети?

Шести раздео.

У овај раздео иду они глаголи, којима је крајњи глас од основе *сугласно слово осим р; н.* пр. чути.

Садашње време.

Заповедни начин.

Јед. 1. чујем

—

2. чујеш

чуј

3. чује

—

Мн. 1. чујемо

чујмо

2. чујете

чујте

3. чују

—

Прво пређашње

Друго пређашње

Једнина 1. чух

чујах

2. чу

чујаше

3. чу

чујаше

Множина 1. чусмо

чујасмо

2. чусте

чујасте

3. чуше

чујаху

Неодређени начин: чути,

прилог сад. врем. чујући,

» *пређ.* » *чувши,*

први глаг. придев чуо, -ла, -о.

Други глаг. придев: чути (чувен)-а-о; лити — ливен (лит); шити (шит); пити — пијен (пит).

Како се мењају глаголи: стати, крити, изути?

Знати: *знам, знаш, зна и знадем, знадеш, знаде; знах и: знадох; знах-ше-ше и: знадијаш (знађах) знадијаше, знадијаше; знат и знан; СТАТИ и ДЕТИ: станем, денем; запов. нач. стани, дени, прво пређ. вр. стадох, дедох.*

Глагол *бити* мења се овако:

	<i>Сад. време</i>	<i>Запов. начин.</i>
Једнина	1. будем	—
	2. будеш	буди
	3. буде	—
Множина	1. будемо	будимо
	2. будете	будите
	3. буду	—
	<i>Прео пређашње</i>	<i>Друго пређашње</i>
Једн.	1. бих	бејах (бех)
	2. би	бејаше (беше)
	3. би	бејаше (беше)
Множ.	1. бисмо	бејасмо (бесмо)
	2. бисте	бејасте (бесте)
	3. бише	бејаху (беху)

Начин неодређени: бити

прилог сад. времена: будући

» *пређаш.* » *бивши*

први глагол. придев: био-ла-ло

други » » —

Тако се мењају и глаголи, који су од *бити* сложени са речницама: *за*, *про* и *с*, као: *забити* (забравити); *пробити* (пробавити); глаголи: *добити*, *задобити*, *придобити*, *снебити* се мењају се као и: *чути*.

Глагол: *ићи* мења се овако:

	<i>Сад. време.</i>	<i>Запов. начин</i>
Једнина	1. идем	—
	2. идеш	иди
	3. иде	—
Множина	1. идемо	идимо
	2. идете	идите
	3. иду	—

Прво пређашње.

Друго пређашње.

Једнина	1. идох	иђах
	2. иде	иђаше
	3. иде	иђаше
Множина	1. идосмо	иђасмо
	2. идосте	иђасте
	3. идоше,	иђаху

Ако је глагол *ићи* сложен с предлогом, који се свршује на *самогласно* слово, онда се прво *и* претвори у *ј*, а *ј* са *д* слива се у *ђ*; н. пр. *по-идеш* = *појдеш* = *п ђеш*; *на-идеш*, *пајдеш* = *нађеш*.

С е д м и р а з д е о .

У овај раздео иду они глаголи, којима је крајњи глас у основи: *р*.

	<i>Садашње време.</i>	<i>Заповедни начин.</i>
Једнина	1. мрем	—
	2. мреш	мри
	3. мре	—

Множина 1. мremo
2. мрете
3. мру

мримо
мрите
—

Прво пређашње.

Друго пређашње.

Јединина 1. мрех
2. мре
1. мре

мрах
мраше
мраше

Множина 3. мресмо
2. мресте
3. мреше

мрасмо
мрасте
мраху

Неодређени начин: мрети.

Прилог садашњ времена: мрући.

„ пређашњ. „ : мревши, мрвши.

Први глаголки придев : мрѣо, ла, лѣ.

Други „ „ : —

Глагол *трети* има оваке облике: *трѣм* и *тарѣм*; I. пређ.: *трѣх, тр, трѣмо, трѣсте, трѣше*; II. пређ.: *трѣах, трѣаше, трѣасмо, трѣасте, трѣаху*; II. глг. придев: *трѣен*.

Глагол: *зрети* има сад. вр. *зрѣм* и *зрим*, 3. л. истог времена: *зру* и *зре*; прилог сад. врем. само: *зрући*.

ДРУГА ВРСТА.

У ову врсту иду они глаголи, којима се основа свршује пред наставком *ти*, на: **НУ**; н. пр.: **тоНУ-ти, тргнути**.

Садашње време.

Јединина 1. тонѣм
2. тонѣш
3. тоне

тргнем
тргниѣш
тргниѣ

Множина 1. тонѣмо
2. тонѣте
3. тону

тргниѣмо
тргниѣте
тргну

Прво пређашње.

Једнина	1. тонух	тргнух (тргох)
	2. тону	тргну (трже)
	3. тону	тргну (трже)
Множина	1. тонусмо	тргнусмо (тргосмо)
	2. тонусте	тргнусте (тргосте)
	3. тонусше	тргнуше (тргоше)

Друго пређашње.

Једнина	1. тоњах	нема; глаголи
	2. тоњаше	свршени не могу га
	3. тоњаше	имати, јер оно значи
Множина	1. тоњасмо	радњу, која дуже
	2. тоњасте	времена траје.
	3. тоњаху	

Заповедни начин.

Једнина	1. —	—
	2. тони	тргни
	3. —	—
Множина	1. тонимо	тргнимо
	2. тоните	тргните
	3. —	—

*Неодређени начин тонути, тргнути**прилог садашњ. времена тонући, (нема)*

„ пређашњ. „ тонувши, тргнувши
(тргавши)

први глаголски придев: тонуо, ла, ло, тргнуо,
(тргав)

други „ „ : тонут, а, о; тргнут, а, о.

Како се мењају ови глаголи: дигнути, стигнути, мрзнати, загрнути?

Запамти *прво пређашње* време од ових глагола : *стиснути, прскнути, свиснути*

Једнина	1. стискох	прскох	свискох
	2. стисате	прште	свиште
	3. стиште	прште	свиште
Множина	1. стискосмо	прскосмо	свискосмо
	2. стискосте	прскосте	свискосте
	3. стискоше	прскоше	свискоше.

ТРЕЋА ВРСТА.

У ову врсту иду они глаголи, којима је крајњи глас од основе: *е; н. пр. умети.*

Ова се врста дели на *два раздела* по томе, да ли се 1. л. сад. времена свршује на *ем* (онда је по 1. разделу) или на: *им* (онда је по 2. разделу) *н. пр. умем и видим.*

I. раздео

II. раздео

Садашње време.

Једнина	1. умем	видим
	2. умеш	видиш
	3. уме	види
Множина.	1. уместо	видимо
	2. умете	видите
	3. умеју	виде

Прво пређашње.

Једнина	1. умех	видех
	2. уме	виде
	3. уме	виде
Множини.	1. умесмо	видесмо
	2. уместе	видесте
	3. умеше	видеше

Друго пређашње.

Јединина	1. умејах	виђах
	2. умејаше	виђаше
	3. умејаше	виђаше
Множина	1. умејасмо	виђасмо
	2. умејасте	виђасте
	3. умејаху	виђаху

Заповедни начин.

Јединина	1. —	—
	2. умеј	види
	3. —	—
Множина	1. умејмо	видимо
	2. умејте	видите
	3. —	—

Начин неодређени : умети, видети.

Прилог садашњ. времена : умејући, видећи.

" пређашњ. " : умевши, видевши.

Први глаг. придев : умео, ла, ло; видео, ла, ло.

Други " " : виђен, а, о.

Примедбе.

1. У III. врсту 2. раздео иду и они глаголи, који имају додуше у основи начина неодређеног крајњи глас: *а*, али опет за то садашње време гласи на *им*; као: бежати = беж**ИМ**, бојати = бој**ИМ**се, трчати = трч**ИМ**, лежати = леж**ИМ**, клечати = клеч**ИМ**, стојати = стој**ИМ**.

Како се мењају ови глаголи?

2 Глагол *штети* мења се овако :

Садашње време.

Прво пређашње.

Јединина	1. хоћу или ћу	хтех (хтедох)
	2. хоћеш или ћеш	хте (хтеде)
	3. хоће или ће	хте (хтеде)

- Множина 1. хоћемо или ћемо хтесмо (хтедосмо)
 2. хоћете или ћете хтесте (хтедосте)
 3. хоће или ће хтеше (хтедоше)

Друго пређашње.

Прилог сад. врем.: хо-

Јед. 1. хоћах (шћах) тећи.

2. хоћаше (шћаше) *Прилог пређ. врем. хо-*

3. хоћаше (шћаше) тевши, хтевши.

Мн. 1. хоћасмо (шћасмо) *Први глаг. придев: хо-*

2. хоћасте (шћасте) тео, хтео.

3. хоћаху (шћаху) *Други глаг. придев: —*

3. Како се мењају глаголи: бројати и та-
 јити?

ЧЕТВРТА ВРСТА.

У ову врсту иду они глаголи, којима је крај-
 њи глас у основи и; н. пр. хвалити.

Садомашње време

Заповедни начин

Једнина 1. хвалим

—

2. хвалиш

хвали

3. хвали

—

Множина 1. хвалимо

хвалимо

2. хвалите

хвалите

3. хвале

—

Прво пређашње

Друго пређашње

Једнина 1. хваљих

хваљах

2. хвали

хваљаше

3. хвали

хваљаше

Множина 1. хвалисмо

хваљасмо

2. хвалисте

хваљасте

3. хвалише

хваљаху

Начин неодређени: хвалити.

Прилог садашњ. времена: хвалећи
прилог пређашњ. времена: хваливши
први глагол. придев: хвалио, ла, о,
други „ „ хваљен, а, о.

Примедбе

1. Ако глаголи ове врсте имају пред самогласом *и*, који је пред наставком *ти*, сугласе: *л, н, ђ, т, з, с, џ*, онда се у II. пређашњ. времену мењају ти сугласи у: *љ, њ, ђ, њ, ж, ш, ч*; н. пр.: молити = мо^љах; хранити = хра^ђах; водити = во^ђах; возити = во^жах исто се тако мењају та сугласна и у II. глагол. придеву: хва^љен, во^ђен, во^жен.

2. Кад се пред крајним *и* што је пред наставком *ти* нађу сугласна: *б, п, в, м*; онда се у II. пређ. времену и у II глаг. придеву иза тих сугласа меће *љ, н*. пр. љуб^ити = љуб^љах, љуб^љен: сла^{ви}ти = слав^љах; лом^ити = лом^љах; куп^ити = куп^љах.

3. Глаголи: бројити, дојити, кројити имају у запов. начину: број^и, дој^и, крој^и.

ПЕТА ВРСТА.

У ову врсту иду они глаголи, којима је крајњи глас у основи пред наставком *ати*: н. пр.: чува-ти. Ова се врста дели на 3 раздела, а у који раздео који глагол иде, видеће се, кад се узме

1. л. једн. у сад врем. те ако се оно свршује

на **ам** (чувам) иде у 1. *раздео*, свршујел се на **ем** (пишем) иде у 2. *раздео*; а у 3. *раздео* иду они глаголи, којима је основа садашњ. времена врло кратка обично *једног слога*; н. пр. *бер-ем, се-јем* и т. д.

Садашње време.

Једнина	1. чувам	пишем	берем
	2. чуваш	пишеш	береш
	3. чува	пише	бере
Множина	1. чувамо	пишемо	беремо
	2. чувате	пишете	берете
	3. чувају	пишу	беру

Прво пређашње.

Једнина.	1. чувах	писах	брах
	2. чува	писа	бра
	3. чува	писа	бра
Множина	1. чувасмо	писасмо	брасмо
	2. чувасте	писасте	брасте
	3. чувате	писаше	браше

Друго пређашње.

Једнина	1. чувах	писах	брах
	2. чуваше	писаше	браше
	3. чуваше	писаше	браше
Множина	1. чувасмо	писасмо	брасмо
	2. чувасте	писасте	брасте
	3. чуваху	писаху	браху

Заповедни начин.

Једнина	1. —	—	—
	2. чувај	пиши	бери
	3. —	—	—

Множина	1. чувајмо	пишимо	беримо
	2. чувајте	пишите	берите
	3. —	—	—

Неодређени начин: чувати, писати, брати.

Прилог сад. врем. чувајући, пишући, берући.

„ *пређ.* „ чувавши, писавши, бравши.

Први глагол. придев. чувао, ла, ло; писао, ла, ло; брао, ла, ло.

Други глагол. придев. чуван (т) а, о; писан (т) а, о; бран (т) а, о.

Као *чувати* мењају се: оклевати, погревати, бивати, умивати, пливати, преживати, имати и т. д.

Као *писати* мењају се: лагати, везати, ви-
кати, клати, кашљати, дерати, брисати, јахати.

Као *брати* мењају се: звати, прати, рвати
се, грејати, смејати се, стајати, сејати и т. д.

Како се мењају глаголи: *клати* и *давати*
кад гласе у садашњ. времену: *кољем, дајем*; ка-
ко се праве остали облици?

П р и м е д б а.

Ако се пред крајњим *а* од основе нађу су-
гласи: г, д, к, с, т, ц, х, мењају се ови у сад.
времену и то: *г* и *з*, у *ж*; *д* у *ђ*; *к* и *ц*, у *ч*;
с и *х* у *ш*; *т* у *ћ*; н. пр: *лагати* = *лажем*,
јахати = *јашем* и т. д.

ШЕСТА ВРСТА.

У ову врсту иду они глаголи, којима се о-
снова пред наставком начина неодређеног свршу-

је на: ова, ева, ива; н. пр; куповати. војевати, даривати.

Садашње време.

Једн.	1. купујем	војујем	дарујем
	2. купујеш	војујеш	дарујеш
	3. купује	војује	дарује
Множ.	1. купујемо	војујемо	дарујемо
	2. купујете	војујете	дарујете
	3. купују	војују	дарују

Прво пређашње.

Једн.	1. куповах	војевах	даривах
	2. купова	војева	даривах
	3. купова	војева	дарива
Множ.	1. куповасмо	војевасмо	даривасмо
	2. куповасте	војевасте	даривасте
	3. куповаше	војеваше	дариваше

Друго пређашње.

Једн.	1. куповах	војевах	даривах
	2. куповаше	војеваше	дариваше
	3. куповаше	војеваше	дариваше
Множ.	1. куповасмо	војевасмо	даривасмо
	2. куповасте	војевасте	даривасте
	3. куповаху	војеваху	дариваху

Заповедни начин.

Једн.	1. —	—	—
	2. купуј	војуј	даруј
	3. —	—	—
Множ.	1. купујмо	војујмо	дарујмо
	2. купујте	војујте	дарујте
	3. —	—	—

Начин неодређени: куповати, војевати, даривати.

Прилог сад. врем. купујући, војујући, дарујући.

Прилог пређ. времена : куповавши, војевавши, даривавши.

Први глаг. придев : куповао, војевао, даривао.

Други глаг. придев. купован, (из)војеван, дариван.

Како се мењају ови глаголи : боловати, путовати, гладовати, тамновати, добацивати, свађивати, дописивати, мачевати.

ДОДАТАК ГЛАГОЛИМА.

I.

У српском језику имају три глагола, којима се облици друкчије мењају него у оних глагола, које напред наведосмо. Ти глаголи гласе у садашњем времену : *јесам, дам, јем*, а мењају се овако :

Садашње време.

Једнина	јесам	или сам	дам	јем
	јеси	» си	даш	јеш
	јест	» је	да	је
Множ.	јесмо	» смо	дамо	јемо
	јесте	» сте	дате	јете
	јесу	» су	даду	једу

Кад се глагол *јесам* ради порицања сложи с речи *не*, онда има у садашњем времену : *несам, неси, неје, несмо, несте, несу*.

Глагол *јесам* има само садашње време; у осталим временима ~~за~~ мења се глаголом *бити*.

Глагол *јести* мења се и по првом разделу прве врсте, дакле има : *једем, једеш, једе* итд.

II.

1. *Будуће време* постаје у свију глагола, кад се к неодређеном начину дода садашње време од глагола *хотети*; н. пр. *доћи ћу, Бог ће дати, ми ћемо писати.*

Кад овако скраћено садашње време од *хотети* дође одма за глаголом, онда се у глагола с краја *ти* изостави, па се остало састави у једно са садашњим временом од *хотети*; н. пр. *писаћу, казаћу, плешћу, вешћу, озеппћемо* итд.

У глагола, који се у неодређеном начину свршују на *ли*, остаје у будућем времену неодређени начин цео; н. пр. *пећи ћу ожећи ћемо* и т. д.

2. *Прво сложено пређашње време* постаје, кад се првome глаголском придеву дода садашње време *јесам* или *сам*; н. пр.

- Једнина
1. читао (читала, читало) сам
 2. читао (читала, читало) си
 3. читао (читала, читало) је

- Множина
1. читали (читале, читала) смо
 2. читали (читале, читала) сте
 3. читали (читале, читала) су.

3. *Друго сложено пређашње време* постаје, кад се првome глаголском придеву дода од *бити* друго пређашње *бех* или *бејаш*, или сложено пређашње прво *био сам*; н. пр.

- Једн. 1. видео (видела, видело) бех или бејаш или био (била, било) сам
2. видео (видела, видело) беше или бејаше; или био, (била, било) си

3. видео (видела, видело) беше или бејаше или био (била, било) је

Мн. 1. видели (виделе, видела) бесмо или бејасмо или били (биле, била) смо

2. видели (виделе, видела) бисте или бејасте или били (биле, била) сте.

3. видели (виделе, видела) беху или бејашу или били (биле, била) су.

4. *Погодбено* постаје, кад се I. глаголски придев састави са I. пређашњим временом од *бити*; н. пр.

Једн. 1. писао (писала, писало) бих

2. писао (писала, писало) би

3. писао (писала, писало) би

Множ. 1. писали (писале, писала) бисмо

2. писали (писале, писала) бисте

3. писали (писале, писала) бише.

6. ПРИЛОЗИ.

Прилози су речи, које се не мењају, а употребљују се кад хоће да се покаже :

1. *Место*; н. пр. овде, онде, ту, свуда, нигде, онамо, овамо, горе, доле, озго, оздо, некуд итд.

2. *Време*; н. пр. сад, никад, данас, сутра, јуче, рано, касно, поћас, лети, зими, давно итд.

3. *Каквоћа*; н. пр. лепо, ружно, свакојако, немилице, нешtedимице, брзо, наопако, тако даље.

4. *Количина*; н. пр. оволико, онолико, много, мало, сијасег, сувише, одвећ и т. д.

5. *Питање*; н. пр. је ли? да ли? зар? збиља? и т. д.

6. *Потврђивање*; н. пр. тако, заиста, јамачно, свакако и т. д.

7. *Одрицање*; н. пр. не, никако, ни по што, ни мало и т. д.

8. *Ограничавање*; н. пр. бар, једва, тек итд.

7. ПРЕДЛОЗИ.

Предлози су речи, које се не мењају, а увек стоје уз именице, бројеве, придеве и заменице и показују у каквом је одношају она реч, уз коју стоје.

Предлози захтевају, да она реч, уз коју они стоје, у извештају падеж дођу.

Други падеж ишту ови предлози: *без, близу, више, врх, до, из, иза, изван, између, изнад, испод, испред, код, крај* (накрај, покрај, украј), *место, након, напред, (посред, усред), ниже, од, око (около), осим, поред, после, преко, пре, ради* (заради, поради), *у очи, чело.*

Трећи падеж иште: *к* (ка).

Четврти падеж ишту: *кроз, мимо, низ, уз.*

Седми падеж ишту: *при, према.*

Други и шести падеж иште: *с* (са су).

Четврти и шести ишту: *за, међу, над, под, пред.*

Четврти и седми ишту: *на, о, по, у.*

Предлози: *са* кад показују узрок, *за* кад по-

казује време, и у кад се употребљује место *код*, слажу се с другим падежем. Н. пр. Погинуо *са* *луде* *главе*. За времена цара Душана. У мене не-
ма вересије.

8. СВЕЗЕ.

Свезе су речи, које се не мењају, него се употребљују кад се речи или реченице састављају; н. пр. отац *и* син; учи се добру, *на* ћеш бити сретан; *нити* грми *нит* се земља тресе.

Свезе осим што састављају речи и реченице могу и друго штошта да изразе као :

оређење, н. пр. као, као што, тако и т. д.

Погодбу, н. пр. ако, кад, како и т. д.

Уступање, н. пр. премда, и ако, нек, ма, макар, буди и т. д.

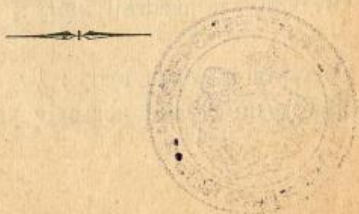
Супротност, н. пр. ама, али, но, него итд.

Узрок, н. пр. јер. за то, с тога и т. д.

Ред, н. пр. чим, тек, за тим, по том, по што дакле, како и т. д.

9. УСКЛИЦИ.

Усклици су више гласови него речи, које човек даје од себе, кад хоће да исказе разна своја осећања н. пр. ах! ох! куку! леле! јаој! ух! еј! ој! ао! ју! ују! хај! хуј! итд.



СРПСКА КЊИЖАРА БРАЋЕ М. ПОПОВИЋА
у Новоме Саду „код Светог Саве“.

Препоручујемо ове

 ШКОЛСКЕ КЊИГЕ И УЧИЛА

МАЛА КАТАВАСИЈА од Јоана Поповића свештеника новосадског —.20

СВЕ ПО ИЗБОР СРПСКЕ ПЕСМЕ НАРОДНЕ у формату шејскајстине са 80 страна, за српску школу и дом, за учење на изузет са насловном сликом како гуслар пева народу српском . . —.10
а тврдо увезано —.18

УПОТРЕБА РУСКЕ РАЧУНАЉКЕ у основној школи са 15 слика, упућство за народне учитеље, немачком израдио Мата Нешковић учитељ —.15

СЛОВАРИЦА (писмарица) потпуна азбука у кутвији Поједина слова гдекоја су по три до пет поједице како би се не само речи, него и омање реченице од слова склапати могле. Једна кутвија 2.50

НАУКА ИЗ СВЕТОГ ПИСМА (за писање и на изузет учење) у осн. шк. Збирка др. Ђ. Натошевића —.10

ЋИМНАСТИЧНЕ ИГРЕ за српске народне школе написао Ђорђе Глибоњски 1.—

ИСТОРИЈА СВЕТА од Александра Сандића професора новосадске гимназије

Стари век I. књ. прир. својим ученицима . —.90

Средњи век II. књига —.90

Нови век III. књига —.90

ШКОЛА за учитеље и учитељице у херцештву Готли извештај српском народном сабору од Аркадије Варађанина —.40

ШКОЛА извештај народном сабору подиешено од Јована Бакића народног питомца —.80

ДИСЦИПЛИНАРНА ПРАВИЛА за учитеље српских народних вероисповедних школа —.12

На свима овим горе наведеним
школским књигама дајемо ко купи на више
 25% попушта. 

СРПСКА КЊИЖАРА БРАЋЕ М. ПОПОВИЋА
у Новоме Саду „код Светог Саве“.

Препоручујемо ове

 ШКОЛСКЕ КЊИГЕ И УЧИЛА

РАЧУНАЉКА ЗА РАЧУНАЊЕ с целим бројевима бр.
јадисана и лакована цена — 10

РАЧУНАЉКА, ЗА РАЧУНАЊЕ С РАЗЛОМЦИМА
лепо брјадисана и лакована цена — 10

ШРАЈБЕРОВЕ ВЕЛИКЕ ПРИРОДОПИСНЕ СЛИКЕ
за зид српско издање, са 20 колорисаних табли-
ца; првих 5 таблица садржавају списавце . 7.25
других 5 таблица типе 7.25
трећих 5 таблица амфибије, рибе, и т. д. . 7.50
четвртих 5 таблица растиње 7.50

ГЛОБУС СРПСКИ 8' у пречнику 6.70

ГЛОБУС СРПСКИ С МЕРИЛИЈАНОМ 15.75

 П Р О П И С И

са српским сликама насловним.

 ВАЖНО ЗА УЧИТЕЉЕ ПРЕПРОДАВЦЕ

Нашим издањем дали смо изградити прописе како
широким и узаним тако и једном линијом звања (Dictando)
које смо ради да у место туђинских слика и којикаких
накарада и т. д. одомаћимо и Српче упознамо са на-
шим првацима и књижевницима одличним људима из
историје и из садањег доба, а тако бесте из разних де-
чијих књижица, призорима и т. д. које ће, надамо се
нашим вредним и ваљаним учитељима мило бити да
се и те струке латисмо. — Прописи сви имају 8 ли-
сти, артија је лепа глатка а цена је рису од 240 кс
мада само 1 ф. 60 н. без икакве приде и на туце са-
мо 8 повчића.

Све на овој страни наведене ствари
рачунамо по гореозначеним ценама и то

 за готов новац без процената 

 и без икакве приде. 